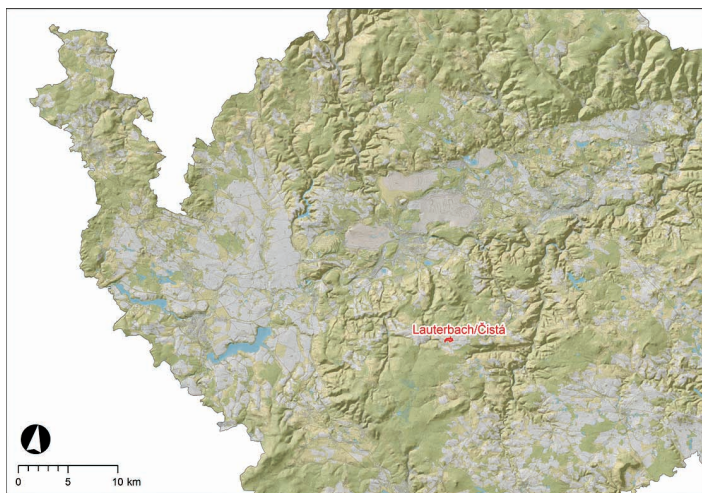

Archeologické vyhodnocení reliktů intravilánu středověkého hornického města Lauterbach/Čistá

Filip PREKOP

ANOTACE: *Práce představuje výsledky prvních archeologických výzkumů lokality zaniklého královského města Lauterbach. Bylo doloženo, že se jedná o zajímavé sídlo se společnými znaky tzv. německé kolonizační vsi i raně novověkého města. Došlo k první sumarizaci nemovitých památek města včetně kulturních dřevin a získání stratifikovaného souboru keramiky dokládající lidskou přítomnost již v závěru 13. až v první polovině 14. století.*

1

2

Úvod

Existenci města Lauterbach, později Čistá, dnes připomínají dvě naučné cedule, turistický rozcestník a kamenný pomníček s prostým, ale výstižným nápisem: „Lauterbach Stadt, Město Litrbachy 1551–1948“. Jeho intravilán se rozprostíral v okolí křižovatky silnic 208 a 210, kterou nalezneme 4,5 km západně od středu obce Krásno a 9,5 km jižně od města Sokolov, v centrální části Chráněné krajinné oblasti Slavkovský les. Plocha zástavby bývalého města se nacházela na táhlém jižním svahu v intervalu 793 až 803 m nadmořské výšky.

Oblast je dnes známá rovněž veřejnosti zpřístupněnou částí dolu Jeroným, který se nachází pouze v několikasetmetrové vzdálenosti západně od plochy města. Přestože důl a město tvořily v minulosti jeden sídelní areál,¹ neodpovídá tomu současný stav definované památkové ochrany. Zatímco důl se stal národní kulturní památkou,² intravilán města je dodnes památkově chápán pouze jako archeologická lokalita 2. kategorie, evidovaná pod číslem: 11-23-17/2. Omluvou tohoto stavu je fakt, že do roku 2014 zde nebyl proveden žádný archeologický výzkum.³ Snaha o nápravu poznání archeologického potenciálu zaniklého města a redefino-

vání památkové ochrany areálu byla cílem archeologického pracoviště NPÚ v Lokti, jehož výsledky předkládá následující text.

Historie města

V soudobé literatuře se město objevuje relativně často, přestože původní prameny sahají pouze do roku 1772, kdy jej postihl rozsáhlý požár. Historie města je nejnověji zpracována v obsáhlé práci Vladimíra Prokopa a Lukáše Smoly.⁴ Nejpodrobnějším zdrojem informací je samostatná stať dějin města od PhDr. Vladimíra Vlasáka.⁵ Přehledně podané informace o městě včetně základního urbanistického rozboru předkládá Karel Kuča.⁶ Zásadním zdrojem poznání o památkovém potenciálu staveb města je práce Antona Gnirse, který dokumentoval stav města v době jeho existence.⁷

■ Poznámky

1 KUNA, Martin a kol. *Archeologický atlas Čech: Vybrané památky od pravěku do 20. století*. Praha : Archeologický ústav AV ČR, v. v. i. / Academia, 2014. ISBN 978-80-87365-78-6 (ARÚP), 978-80-200-2485-5 (Academia). S. 83.

2 Důl Jeroným je veden v ÚSKP pod číslem 44326/4-4515.

Obr. 1. Lokalizace města Lauterbach/Čistá (okres Sokolov) v Karlovarském kraji. (Autor: Filip Prekop, 2015)

Obr. 2. Území dnešní obce Rovná u Sokolova (okres Sokolov). Město Lauterbach/Čistá s přidruženou osadou Erlich/Chalupy na 1. vojenském mapování z 2. poloviny 18. století. Šipka ukazuje na objekt s výraznou ohradní zdí odpovídající pozdějšímu hřbitovu. (Převzato z: oldmaps.geolab.cz)

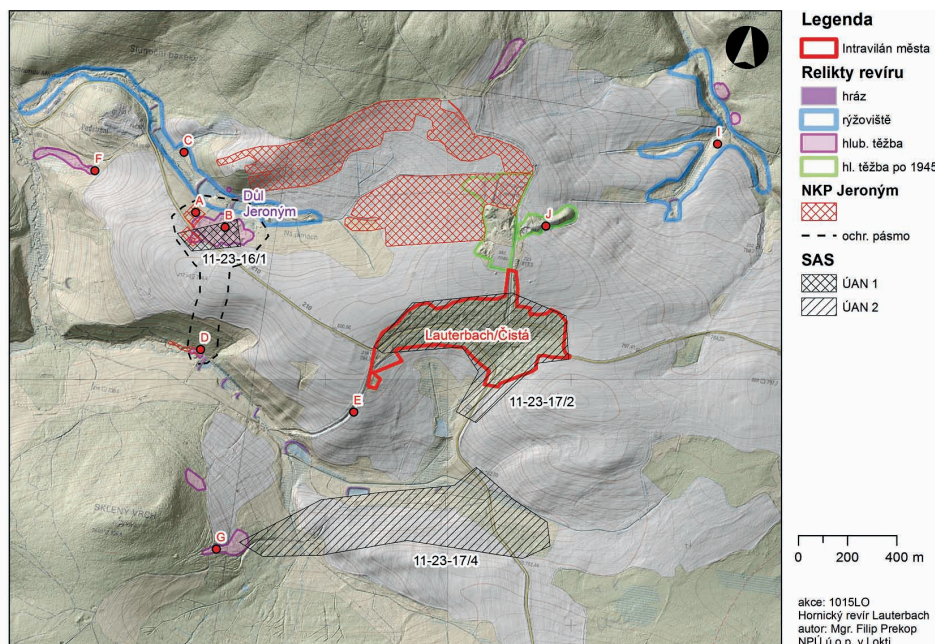
3 KUNA, Martin; KŘIVÁNKOVÁ, Dana. *Archiv 3.0. Archeologická databáze Čech*. Praha : Archeologický ústav, 2009. ISBN 80-86124-58-4.

4 PROKOP, Vladimír; SMOLA, Lukáš. *Sokolovsko: Umění, památky a Umělci do roku 1945*. Sokolov : AZUS Březová, 2014. ISBN 978-80-905485-2-7. S. 609–615.

5 VLASÁK, Vladimír. Dějiny města Čistá. In *Zpravodaj Klubu přátel Okresního Muzea v Sokolově*. 1990, roč. 3, č. 3, s. 62–69, 79. Bez ISSN.

6 KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl 1. A–G*. Praha : Libri, 1996. ISBN 80-85983-12-5. S. 604–606.

7 GNIRS, Anton. *Topographie der historischen und Kunstdenkmale der politische Bezirk Elbogen*. Praha : Verlag Der Deutschen Gesellschaft der Wissenschaften und Künste für die Tschechoslowakische Republik in Prag, 1927. Bez ISBN. S. 200–206.

3

4

Nejstarší písemné doklady existence sledovaného sídla se datují do druhé poloviny 14. století. Zmínka z roku 1541 hovoří poprvé o těžbě – „Lauterbach mit Bergwerken“.⁸ V této době dosahuje těžba cínu největšího rozmachu. Ze záznamu z roku 1551 se dozvídáme, že roční objem dosahoval 60 centů cínu. Ve stejném roce 20. června král Ferdinand I. Habsburský potvrzuje městská práva a povyšuje město na královské.⁹ Od 80. let 16. století již dochází k prvnímu úpadku těžby¹⁰ a v roce 1631 je těžba na čtyři roky dokonce zcela zastavena. Definitivně je těžba ukončena o sto let později, v roce 1825.

Funkci doplňkového hospodářství plnilo dobytčářství nebo pěstování lnu. Dále zde existovala například těžba rašeliny, výroba lněného

oleje, výroba cínového zboží, ale také krajkářství nebo obchodování s chmelem.

Rozvoj zástavby a počtu obyvatel měl dílčí výkyvy, ale celkově vzrůstající tendenci. Vrchol počtu obyvatel nastává přibližně v 19. století, kdy přesahuje dva tisíce. V následujících letech již pouze klesá. V roce 1939 je v Lauterbachu evidováno pouze 1 000 obyvatel.¹²

Nejstarší urbanistickou podobu města neznáme. Architekt Karel Kuča se domnívá, že nejstarší část tvoří západní polovina zástavby, ke které bylo v 16. století od východu připojeno pravidelné obdélníkové náměstí s obepínající zástavbou.¹³

V době vrcholu svého rozkvětu disponovalo město radnicí, školou, městským vodovodem, lázněmi, vlastní tavnou cínu, městským pivova-

Obr. 3. Katastr Čistá u Rovné (okres Sokolov). Znamé relikty hornické činnosti v okolí města Lauterbach a rozsahy platných památkových evidencí. (Autor: Filip Prekop, 2015)

Obr. 4. Katastr Čistá u Rovné (okres Sokolov). Město Litrbachy na snímku z roku 1947. (Reprofoto: archiv autora)

rem, sladovnou, jatkami, čtyřmi pilami, několika mlýny, výrobnou dřevěné vlny nebo cihelnou. Pro svou polohu se město v polovině 19. století stává frekventovanou křižovatkou silnic spojující především východní a západní úpatí Slavkovského lesa. V druhé polovině 19. století zde vzniká poštovní úřad, telegrafní stanice, ale také plynové, později elektrické osvětlení veřejných ulic.¹⁴

Nejdůležitější církevní stavbou města byl fariní kostel sv. Archanděla Michaela, původně z 16. století, který byl však zničen požárem v roce 1772 a v letech 1774–1775 na stejném místě nahrazen prostou jednolodní barokní novostavbou, kterou v roce 1777 doplnila stavba věže v hlavní ose kostela za presbytářem.¹⁵ Indikační skica stabilního katastru zachycuje dále kapli při křižovatce silnic v západní části náměstí. Protestantská fara, která zde existovala od počátku 16. století, zaniká v polovině 17. století a v roce 1685 je nahrazena katolickou farou jižně od náměstí. Hřbitov na jihovýchodním okraji intravilánu měl dle písemných pramenů vzniknout v roce 1862, kdy nahradil zrušené pohřebiště při kostele. Přesto je zajímavé, že na 1. vojenském mapování z 2. poloviny 18. století pozorujeme ohradní zeď se stavbou velmi se podobající budoucímu hřbitovu s kaplí (označuje jej šipka na obr. 2).

Zánik města, stejně jako v případě několika tisíc jiných sídel v tehdejším Československu, souvisí s nuceným vysídlením drtivé většiny obyvatel německé národnosti po roce 1945. Litrbachy byly vysídlovány postupně v průběhu let 1946 a 1947. Jako poslední byli vysídleni zemědělci, a to po žních v roce 1947.¹⁶ V roce 1948 má město již jen 7 obyvatel a v únoru dostává nové jméno Čistá.¹⁷

■ Poznámky

8 KUČA, K., cit. v pozn. 6. S. 604. ISBN 80-85983-12-5.

9 VLASÁK, V., cit. v pozn. 5.

10 Tamtéž.

11 Tamtéž. S. 64.

12 Tamtéž. S. 67.

13 KUČA, K., cit. v pozn. 6. S. 605.

14 VLASÁK, V., cit. v pozn. 5. S. 68.

15 GNIRS, A., cit. v pozn. 7. S. 203.

16 GAREIS, Josef. „Ba u(n)s dahamm ...“: Heimatbuch der Bergstadt Lauterbach im Kaiserwald. Illertissen : Selbstverlag. Bez ISBN. S. 344.

Obr. 5. Souhrnná mapa dálkového průzkumu lokality. Je tvořena digitálním modelem současného reliéfu, vyznačením lokalizované historické zástavby a terénních zásahů po roce 1948. (Autor: Filip Prekop, 2015)

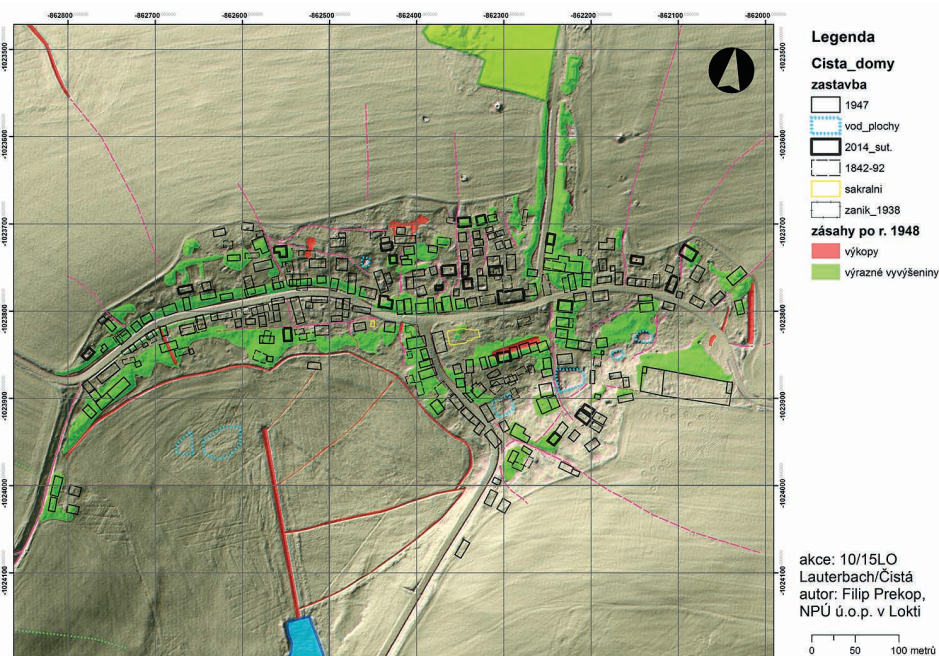
Obr. 6. Výsledek povrchového průzkumu intravilánu města Lauterbach. Lokalizované objekty na mapě modelu terénu a rozsahu známé historické zástavby. (Autor: Filip Prekop, 2015)

Současný stav dochování reliktního města byl nejrazantněji ovlivněn fungováním a následnou likvidací „vojenského výcvikového tábora“ Prameny. Tábor vznikl usnesením vlády dne 17. března 1946 a zanikl k 30. červnu 1954.¹⁸ Oficiálním důvodem vzniku bylo strategické rozmístění vojsk pro případné ohrožení republiky od západu. V této době se opuštěné město stalo kulisami pro cvičení útočných vojenských akcí v zastavěném prostředí. Do dnešních dnů se dokonce dochoval jedinečný vojenský inženýrský film.¹⁹ Letecké snímkování z roku 1952, tedy již po největším vojenském cvičení, zobrazuje velmi poškozené budovy, většinou bez střech. Budovy však stále stojí a kostel pokrývá střešní krytinu.²⁰ K nejrazantnějšímu ničení města dochází až při zrušení vojenského tábora. Výstižné je konstatování Ministerstva národní obrany z konce října 1956. Zpráva udává, že náklady na zrušení tábora zahrnují výdaj 8 milionů za demolování objektů a bývalých hřbitovů.²¹ Od roku 1974 je území města součástí chráněné krajinné oblasti Slavkovský les.²²

Cíle a metoda výzkumu

Jak bylo nastíněno výše, cílem odborných prací bylo získat ucelenou představu o památkových hodnotách plochy intravilánu města a rozsahu výskytu reliktních historických lidských aktivit, a to i přes cílenou devastaci těžkou vojenskou technikou. Stejně tak bylo cílem pokusit se z recentních porušení získat reprezentativní vzorek datovacího (keramického) materiálu, který by vytvořil první srovnávací soubor k dalším odborným aktivitám v oblasti a pomohl konfrontovat dosavadní poznání pocházející pouze z písemných pramenů.

Hlavní metodou vyhodnocení bylo srovnávání historických mapových děl se současným stavem reliéfu, jež doplňoval plošný povrchový průzkum. Ten identifikoval dochovaná a naopak zcela destruovaná místa intravilánu. Následně došlo k reviznímu archeologickému výzkumu v místech největších terénních porušení historické zástavby. Na průzkum plochy města navazoval dendrologický posudek dřevin a jejich vztahu k uspořádání městské zeleně. Součástí vybavení byl rovněž detektor kovů. Hlavním motivem se stala obava z výskytu vojenského materiálu z doby existence VVT Prameny a cvičení s ostrou municí ve městě.

5

6

Dálkový průzkum poskytl překvapivě velmi přesný pohled na současný reliéf města i jeho okolí. Byla použita data leteckého laserového snímkování ČUZK. Data po robustní filtraci byla interpolována metodou „kriging“ do lokálního modelu reliéfu, který byl dále vizualizován společně s uměle stínovaným reliéfem v prostředí GIS. Model se stal podkladem pro většinu dalších prací. Překvapivá podrobnost modelu umožňovala dokumentaci i submetrových změn reliéfu.

Povrchový průzkum se realizoval na jaře 2014 v přístupné ploše intravilánu. Pozorované objekty byly fotografovány, zaměřeny pomocí turistické GPS Garmin Oregon 450, popsány a základně změřeny. Terénní pozorování byla

■ Poznámky

17 VLASÁK, V., cit. v pozn. 5. S. 62.

18 TOMÍČEK, Rudolf. *Historie Vojenského újezdu Prameny aneb Chlapci z Opičích hor*. Sokolov : Krajské muzeum Sokolov, 2006. ISBN 80-86630-09-9. S. 18.

19 Tamtéž.

20 Národní inventarizace kontaminovaných míst. Dostupné na WWW: <http://kontaminace.cenia.cz/> [cit. 29. září 2015].

21 TOMÍČEK, R., cit. v pozn. 18. S. 163. ISBN 80-86630-09-9.

22 CHKO Slavkovský Les. Dostupné z WWW: <http://slavkovskyles.ochranaprirody.cz/> [cit. 29. září 2015].

7

Obr. 7. Katastr Čistá u Rovné (okres Sokolov). Komponovaný snímek výběru nalezených antropogenních objektů. Objekt 45 je reliktní radnice města se sklepením. Objekt 18 je neznámá konstrukce, která pravděpodobně byla součástí vodního managementu obce. Objekt 103 na povrchu a uvnitř suterénního objektu. Objekt 11 je veřejná studna v SV části města. Objekt 90 je naopak v SZ části a jedná se o reliktní domu č. p. 142. Jde o příklad reliktní budovy, u které byla suť ponechána na místě. (Foto: Filip Prekop, 2014)

zpětně porovnávána s výsledky lokálního modelu terénu a manuálně byla zpřesněna chyba měření GPS oproti digitálnímu modelu z dat letického laserového snímkování.

Dendrologický průzkum prováděla Ing. Kateřina Gazdová ze spol. Kvetoucí zahrada, s. r. o. Došlo k vypracování standardního dendrologického

posudku vzrostlých dřevin, obsahujícího taxonové určení, stáří, stabilitu a míru poškození nebo zdraví, včetně vyhodnocení historické významnosti, rovněž s jejich lokalizací pomocí GPS.²³

Nálezové situace odhalené archeologickou exkavací byly průběžně geodeticky zaměřovány. Výsledné profily sond byly dokumentovány jedonosnímkovou fotogrammetrií. Pro trojrozměrné zaznamenání vybraných etap exkavace byla použita vícesnímková stereofotogrammetrie programem PhotoScan od společnosti Agisoft.

Dálkový průzkum

Spojení mapy modelu současného reliéfu s georeferencováním historických map zástavby tvořilo základní zdroj informací pro určení míst přetvořených v 50. letech (viz obr. 5). Nejvíce

změněné plochy se nacházejí především v jižní části a při severní cestě. V jižní části náměstí došlo k dvojici markantních zásahů. Suť budov zde vytvořila výraznou terasu o délce cca 100 m, převyšující terén o 1,6 až 2 m. V těchto místech posléze došlo k vyhloubení silážní jámy. Jáma je průměrně široká 9,5 m a dlouhá 58,5 m. Hloubka jámy se pohybuje od 1,7 do 2,0 m. Vynesení míst historické zástavby napovídá, že jáma rovnoběžně s uliční čarou porušila zřejmě

■ Poznámky

23 GAZDOVÁ, Kateřina. Dendrologický posudek dřevin býv. města Čistá. In PREKOP, Filip. Vyhodnocení archeologického potenciálu zaniklého města Lauterbach/Čistá. Nálezová zpráva č. j.: NPU-342/87793/2014. Loket : NPÚ, ÚOP v Lokti.

Obr. 8. Katastr Čistá u Rovné (okres Sokolov). Archeologický objev v ploše náměstí v roce 2014. Sonda 1/14 odhalila části interiérové dlažby a severní obvodovou zeď zaniklého farního kostela. Sonda 4/14 zachytila jihovýchodní nároží stejného kostela a sonda 6/14 potvrdila přítomnost reliktní zástavby jižní fronty náměstí v ploše novodobé silážní jámy. (Foto: Filip Prekop, 2014)

šest budov z jižní fronty náměstí. Neklidný a navršený terén při východním okraji náměstí napovídá, že suť zdejších budov zůstala většinou na místě.

Likvidací byla značně přetvořena i západní část zástavby města. Výrazný terénní schod pozorujeme severně od silnice 210. V jihozápadním sektoru je možné rozpoznat rozvlečení suti o 10 až 25 m jižním směrem do extravilánu, a to téměř po celé délce této části města. Výrazným zásahem po roce 1948 je zde rovněž odvodňovací výkop. Je široký 4,8 m a hluboký 1,6 m. Výkop protíná místa dvou budov, která zde existovala ještě v roce 1947. V tvaru reliéfu města dnes pozorujeme homolovitá suťoviště, která lze ztotožnit s místy historické zástavby. Nacházejí se spíše v severní a severozápadní části a při jižním okraji intravilánu. Stavební materiál budov zde tak nebyl rozvlečen a můžeme zde předpokládat výskyt částí svislých konstrukcí. Digitální model reliéfu města pravděpodobně zachycuje i rozsah rozvlečení hřbitova s márnicí a domem hrobníka, a to severním směrem.

Terénní povrchový průzkum

Systematickým povrchovým průzkumem bylo evidováno 170 antropogenních objektů a nálezů včetně několika skupin kulturních dřevin. Prostorovou distribuci hlavních kategorií představuje obrázek č. 6. Hlavní kategorie byly podrobeny zvláštnímu vyhodnocení, viz níže. Došlo k identifikaci 36 suterénů, z nichž 18 bylo zcela přístupných a umožňovaly základní popis. Ve všech případech byly zaklenuté klenbou, převážně jednoduchou valenou. V ojedinělých případech se dochovaly také přístupové chodby a schodiště, které byly zastropeny tzv. chlěvní klenbou, např. objekt č. 90.²⁴ Největší sklepení se nachází při severním okraji náměstí a s určitostí je možné je přiřadit k budově radnice. Přístupné suterény se dochovaly především severně od náměstí a v nejzazších koutech intravilánu.

Výraznými přeživšími prvky města jsou součásti vodního hospodářství. V jihovýchodní části je patrná soustava navazujících rybníků. Nejvýraznější jsou dva, a to jihozápadní, Velký, a jižní, Pivovarský, rybník, který orientací hrází navazuje na komunikaci vedoucí z východního okraje náměstí a je dodnes jako jediný zamokřený. Soustava je orientovaná od severovýchodu

8

a klesá k jihozápadu. Povrchový průzkum identifikoval podzemní průchozí prostor, který pravděpodobně se soustavou souvisí. Nachází se v severovýchodní části města a je označen číslem 18. Jedná se o 1,3 m širokou a 2 m vysokou chodbu, která se dochovala v přibližně 6 m dlouhém úseku. Chodba je zaklenutá kamennou klenbou. Je pravděpodobné, že se může jednat o sběrač vody od severovýchodu a odvod vody pod dnešní silnicí 208 do uvedených chodeb. Další dvojici rybníků vyobrazuje otisk Stablního katastru jižně od západní části města. Na leteckém snímkování z roku 1947 je patrný ještě jeden z nich. V současnosti jejich přítomnosti nenasvědčuje žádná pozorovatelná změna reliéfu. V místech zaniklých rybníků je naopak možné pozorovat stopy recentní meliorace.

Relativně dobře čitelné prvky zástavby se vážou k periferním částem intravilánu. Na severozápadě rozpoznáváme cestu „Altes Bergsteig“ včetně budovy s přístupným suterénem a kamenných sloupků ohrazení. Velmi názorné je také zachování ulice při jižním okraji města směrem k jihovýchodu (objekt 90 na obrázku 7), a to opět včetně přilehlých budov, dostupných suterénů a stromořadí.

Movité nálezy zachycené povrchovým sběrem jsou spjaty s nejmladší fází osídlení a s je-

■ Poznámky

24 Jedná se o vlastní číselnou řadu pro potřeby terénního průzkumu na průběžné označování pozorovaných reliktní. Objekt 90 odpovídá domu čp. 142 – viz plán obce z r. 1945 publikovaný v GAREIS, J., cit. v pozn. 16. S. 97.

Povrchový průzkum města Lauterbach /Čistá – specifikace nalezených suterénů budov									
číslo	x_itsk	y_itsk	z_itsk	název	druh	komentář	foto	rozměry	stav
5	-862076,036	-1023735,385	772,68	stavení	sklep	3,2 x 5,2 m; val. klenba zachovalá v celé ploše, zachovalá přístupová šje + zákl. zdivo; zdivo smíšené	792-813	5,2 x 3,2	stabilní
6	-862083,84	-1023757,793	781,27	stavení	sklep	sklep; zdivo smíšené – kámen, cihla; souvislost s č. 57; klenba propadlá	814-819		nestabilní
8	-862110,132	-1023772,602	783,71	stavení	sklep	kamenná klenba, smíšené zdivo, ostění, dvoukomorový sklep	821-827		stabilní
12	-862147,106	-1023747,056	790,99	stavení	sklep	sklep – výborně zachován, bez ostění, valený, d. 4,9 m, š. 2,5 m; 2 schod. stupně; obv. kce – kámen, cihla; břidličná krytina; suť; plecháč, sklenice, vřídlovec	838-856	4,9 x 2,5	stabilní
18	-862176,137	-1023759,064	798,76	stavení	chodba?	zachovalý vstup (chodba?) podlouhlého tvaru, š. 1,3 m, d. 6,2 m, v. 2,3 m	882-889	6,2 x 1,3 x 2,3	stabilní
28	-862242,831	-1023722,318	798,59	stavení	sklep	porušená klenba, zavaleno recentními odpadky, rozsah neznámý	934-940		nestabilní
32	-862326,057	-1023699,589	802,82	stavení	sklep	dvoukomorový sklep, možno vyčistit, zachovalá obě čela, vstup klenutý, směr V–Z	199-219	3,6 x 2,5 x 1,5	stabilní
35	-862318,605	-1023711,826	802,01	stavení	sklep	kamenné zdivo	230-232		stabilní
37	-862313,469	-1023715,918	795,85	stavení	sklep	terénní deprese, kamenné zdivo, obvodová zeď	235-238		stabilní
44	-862310,021	-1023756,234	802,36	stavení	sklep	recentní porušení; schodišťový stupeň porušený	260-262		nestabilní
45	-862296,302	-1023779,959	797,98	stavení	sklep	propad sklepa v koruně klenby, v interiéru kamenné sloupky, zaklenutý vstup do dalšího sklepa	263-286	7,0 x 4,2 x 2,3	nestabilní
47	-862321,41	-1023775,695	797,08	stavení	sklep	zcela propadlý	288-291		stabilní
48	-862336,157	-1023769,16	796,54	stavení	sklep	klenba zachovalá v celé ploše, sklep částečně vložený do skály, studna, š. 1,25 m, hl. 0,7 m	292-311	7,5 x 2,5 x 2,0	stabilní
53	-862377,462	-1023770,959	796,22	stavení	sklep	zachovalý v celé ploše, větrací okénko 0,2 x 0,2 m, vstup bez ostění s překladem, kce JV nároží	322-338	4,6 x 2,5 x 1,6	stabilní
54	-862364,607	-1023755,908	796,79	stavení	sklep	sklep 2x, jižní 5,5 x 2,0 m, východní 3,5 x 2 m; SV nároží	343-349	5,5 x 2,0	stabilní
55	-862348,062	-1023748,993	795,85	stavení	sklep	propad klenby, částečně zřícený vstup	350-359	3,6 x 2,2	nestabilní
67	-862404,992	-1023800,223	784,82	stavení	sklep	kamenný vstup do sklepa	399-401		stabilní?
69	-862429,516	-1023794,135	784,99	stavení	sklep	propad klenby sklepa, orientace V–Z	405-410		nestabilní
72	-862430,384	-1023744,546	790,33	stavení	sklep	terén homole, přístupová chodba zachovalá v d. 1,4, š. 1,0 m, překlad ploché kameny	418-433	4 x 2,3 x 1,6	nestabilní
73	-862432,89	-1023728,139	792,76	stavení	sklep	propad cca 1/4 plochy klenby na vých. okraji, větrací okénko; J obvodová zeď	434-440	7,3 x 2,9	nestabilní
90	-862552,109	-1023748,754	805,67	stavení	sklep	homole, vstup, nadpraží cihlové, chodba s cihl. klenbou, chodba 3,5 x 1,1 m	999-026	3,6 x 2,1 x 1,6	stabilní
100	-862661,661	-1023784,306	795,22	stavení	sklep	vstup do sklepa, sklep s částečně propadlou klenbou, boční přístupová chodba d. 3 m, š. 1 m; v SZ nároží studna o hl. min. 4 m	061-076	4 x 3 x 1,65	nestabilní
103	-862788,735	-1023862,551	794,5	stavení	sklep	zdivo, suť, obvodové zdivo SV nároží dochovalé do výše 0,6 m, SZ nároží, rozpoznatelný půdorys, zlomek kamenného ostění; vstup v čele sklepa	084-117	5 x 3 x 2,1	stabilní
109	-862760,622	-1023874,73	794,3	stavení?	sklep?	propad do sklepa?	136-138		
110	-862743,481	-1023892,472	795,65	stavení	sklep	v blízkosti do 3 m 3x propad; 1x kamenný sloupek	139-144		nestabilní
113	-862778,531	-1023920,743	793,85	stavení	sklep	terénní deprese, vstup do sklepa na severní straně	150		stabilní?
115	-862826,093	-1024032,624	787,83	stavení	sklep	patrně se jedná o zavalený vstup do sklepa; SV nároží bod 115-1	159-161		stabilní?
123	-862552,038	-1023748,765	805,05	stavení	sklep	zavalený vstup do sklepa, sklep nejspíše propadlý	178-182		stabilní?
124	-862515,272	-1023804,013	793,4	stavení	sklep	vstup zavalen, sklep propadlý, orientace S–J	183-185		stabilní
148	-862291,3	-1023952,79	790,92	stavení	sklep	z velké části zavalený, předpokládán rozměr asi 6 x 3 m, větrací okénko	267-271		nestabilní
150	-862247,027	-1023951,455	796,19	stavení	sklep	propad do sklepa, klenutý strop	277-289	3,6 x 2,3 x 1,8	stabilní?
153	-862293,893	-1023977,046	789,35	stavení	sklep	terénní deprese, propad do sklepa	297-298		nestabilní
161	-862264,087	-1023891,71	786,35	stavení	sklep	sklep propadlý, kamenná suť, kamenické prvky, na jednom zbytku datace	334-339		stabilní
162	-862245,155	-1023915,479	786,85	stavení	sklep	prohlubeň (asi vstup) zavalena, kamenné zdivo, terénní hrana	340-343		stabilní?
167	-862242,438	-1023940,929	793,98	stavení	sklep	zavalený vstup do sklepa, homole, suť	356-357		
169	-862199,79	-1023929,871	796,67	stavení	sklep	částečně zavalený vstup, orientace V–Z	372-385	5,2 x 2,7 x 1,8	stabilní?
170	-862198,078	-1023925,076	792,76	stavení	sklep	valená klenba zachovalá, větrací okénko	386-395	4,5 x 3 x 1,85	stabilní
173	-862165,413	-1023890,451	793,34	stavení	sklep	částečně zavalený vstup + asi výhled větracího otvoru	410-412		stabilní?
174	-862170,636	-1023894,117	792,86	stavení	sklep?, jímka?	objekt téměř zcela zavalen; umístěn pod zídou	413-414		
175	-862173,374	-1023896,263	792,08	stavení	sklep	částečně propadlá klenba, špatný tech. stav, homole, suť, zavalený vstup	415-417		nestabilní

ho zánikem. Patří k nim několik mincí nízké nominální hodnoty, předměty osobní potřeby nebo relikty použitého vojenského materiálu z poloviny 20. století.

Dendrologický průzkum

Již od počátku realizace povrchového průzkumu bylo jasné, že důležitou součástí vyhodnocení kulturních hodnot lokality bude muset být posouzení přeživších dřevin. Autorkou dendrologického průzkumu byla Ing. Kateřina Gazdová, která kromě druhového a věkového určení označila dřeviny s významnou historickou hodnotou (viz obr. 9). K významným skupinám hodnotných dřevin patří především trojice alejí. Nejmarkantnější je jírovcová alej při silnici 208 tvořená čtrnácti jedinci. Několik dalších jedinců nalezneme také při jižním okraji náměstí při hraně silážní jámy. Zdánlivě nenápadná, ale rovněž hodnotná je alej jasanů ztepilých v jiho-východní části města, orientovaná od severu k jihu. Tvoří ji deset jedinců. Třetí nejvýznamnější celek je alej javorů mlč v severní části města, vedoucí k severozápadu. Všechny stromy uvedených alejí jsou ve středně vitálních

stavu, což znamená, že po ošetření je zlepšení jejich zdravotního stavu pravděpodobné.

Za povšimnutí stojí také solitéry douglasky tisolisté. Čtyři jedinci se nacházejí ve východním závěru náměstí a dva jedinci byli identifikováni při jižním okraji města. Douglasky jsou v dobré kondici a nevyžadují žádné odborné ošetření. Naopak výrazně hůř je na tom dvojice habrů obecných v severozápadní části intravilánu. Vykazují znaky značného snížení vitality a zlepšení jejich stavu je nepravděpodobné. Ve stejném špatném stavu je již také dub letní, nacházející se severně od náměstí. Specifikem lokality je malý počet ovocných stromů, které pravděpodobně nepřežily likvidaci výcvikového tábora. Intenzitu planýrování můžeme pozorovat na přizemních partiích přeživších okrasných dřevin. Zejména ty v severozápadní části mají výrazně odhalené kořeny.²⁵

Archeologický odkryv

Archeologické práce probíhaly ve dvou sezónách. Práce v roce 2014 se zaměřily na lokalizaci kostela v ploše náměstí, kterému nenasvědčovala žádná pozorovatelná změna reliéfu.

Tab. 1. Povrchový průzkum města Lauterbach/Čistá – specifikace nalezených suterénů budov. (Zpracoval: Filip Prekop, 2015)

Kostelu se věnovaly sondy 1/14 až 4/14. Sondy 5/14 a 6/14 odhalovaly severní a jižní profil západní stěny silážní jámy v jižní části náměstí. Exkavace v roce 2015 řešila vyhodnocení obdobné situace v západní polovině intravilánu města. Realizováno bylo 7 sond. Skupina sond 1/15 až 5/15 se vážala na existující průkop zástavbou v jihozápadní části. Sondy 1/15 a 4/15 byly situovány do severozápadní části zástavby mimo předpokládaný výskyt budov.

Sondou 1/14 se podařilo zachytit interiérovou dlažbu hlavní lodi společně s korunou severní obvodové zdi. Hlavní loď byla dlážděna trachytovými velkoformátovými deskami, což je patrné i na dobových fotografiích z první poloviny 20. století.²⁶ Plocha přistavěné věže pak by-

■ Poznámky

25 GAZDOVÁ, K., cit. v pozn. 22.
26 GAREIS, J., cit. v pozn. 16. S. 59.

Obr. 9. Katastr Čistá u Rovné (okres Sokolov). Současné letecké snímkové plochy města se zaměřenými významnými dřevinami, dle rozboru K. Gazdové. (Autoři: Kateřina Gazdová, Filip Prekop, 2015)

Obr. 10. Katastr Čistá u Rovné (okres Sokolov), centrální část zaniklého města. Celkový plán archeologické exkavace v roce 2014 vyneseny do digitálního modelu reliéfu. Objevené konstrukce umožňují přesné georeferencování půdorysu kostela od Antona Gnirse z roku 1927, a tudíž jeho celkové lokalizování. (Autor: Filip Prekop, 2015)

Obr. 11. Katastr Čistá u Rovné (okres Sokolov). Situace archeologických sond v roce 2015 se zohledněním současného stavu terénu a historické zástavby. (Autor: Filip Prekop, 2015)

la dlážděna jednoduchou cihlovou dlažbou, která byla posléze, pravděpodobně v první polovině 20. století, předlážděna keramickou dlažbou. Představu o založení kostela máme díky prohloubení sondy 1/14 vně severní zdi kostela. Ta odhalila základový výkop obvodového zdiva. Výkop byl téměř v celé výšce profilu zahlouben do soudržného žlutohnědého sprášovitého podloží. Překvapením byla absence pozůstatků pohřbívání, které by se měly nacházet v okolí staršího, renesančního kostela.²⁷

Absence reliktů pohřbívání byla obdobná i v dalších sondách v blízkosti kostela. Ve všech sondách souvisejících s plochou kostela tak bylo doloženo, že konstrukce kostela se zde nacházejí v hloubce několika málo centimetrů.

Odkryv při jižní stěně silážní jámy odhalil severozápadní nároží suterénního prostoru, který byl vyplněn materiálem ze zříceného zaklenutí. Po pozitivním zjištění výskytu autentických konstrukcí, které bylo cílem výzkumu, bylo další prohlubování situace zastaveno. Poté se přistoupilo pouze ke geodetickému zaměření a dokumentaci zjištěného stavu. Severní stěna jámy dále odhalila porušení dlažby prostoru náměstí z drobných valounků severně před jižní řadovou zástavbou při náměstí, která se nacházela v hloubce 15 cm. Ve všech sondách bylo relativně brzy dosaženo podloží, a to bez doložení větších kulturních souvrství. Všechna kulturní souvrství působila relativně homogenně a obsahovala novověkou až recentní keramiku.

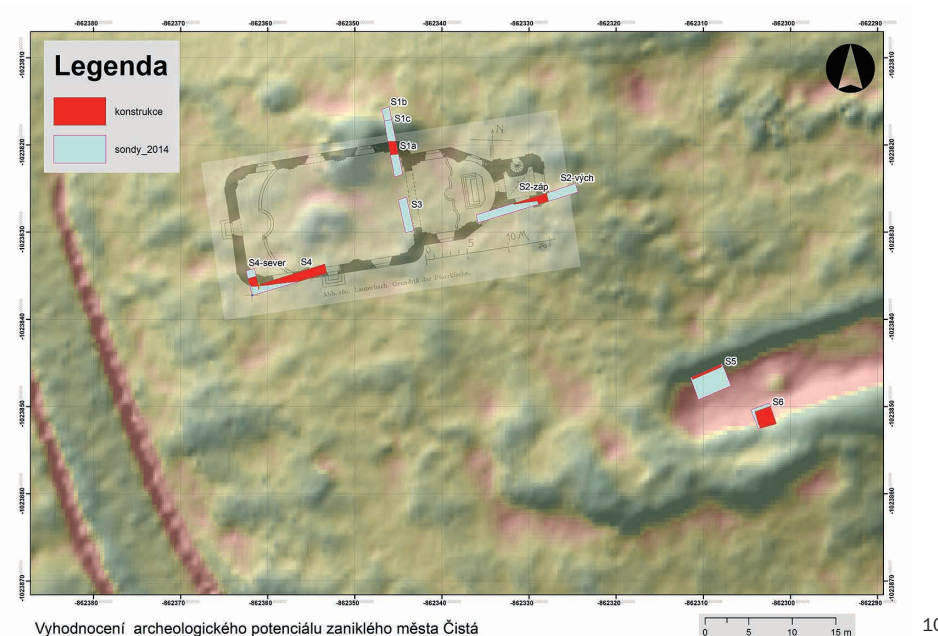
Archeologické práce v roce 2015 byly realizovány v kooperaci se studenty 1. ročníku magisterského stupně oboru archeologie Filozofické fakulty Karlovy univerzity v Praze. Cílem prací bylo získání představy o vývoji kulturních souvrství a jejich obsahu v západní části intravilánu. Obdobně jako v předchozím roce se

■ Poznámky

27 PROKOP, Vladimír; SMOLA, Lukáš. Sokolovsko: Umění, památky a umělci do roku 1945. Březová : AZUS, 2014. ISBN 978-80-905485-2-7.

9

10

11

a)

12a

b)

12b

12c

12d

práce soustředily na vytipování a odbornou dokumentaci existujících terénních porušení, u kterých lze předpokládat výskyt pozitivních nálezových situací. Velké naděje jsme vkládali do vyhodnocení výkopu drenáže v západní části intravilánu města. Dle historických mapových děl měl procházet jak konkrétními domy, tak veřejnou komunikací. Situaci ověřovalo 5 sond. Přínosná zjištění přinesly sondy 1/15, 2/15 a 3/15. Ve všech sondách byla typická destrukční vrstva mocná od 10 do 50 cm, obsahující subrecentní nálezy a stavební materiál. Další zjištění byla již rozdílná.

Sondy 1 a 4 byly umístěny v severozápadním sektoru intravilánu mimo známou zástavbu pro porovnání vývoje terénu a případné zachycení nejstarší kulturní vrstvy. Ucelené souvrství odhalila nejvýstižněji sonda 1/15, jak je patrné na obrázku č. 13.

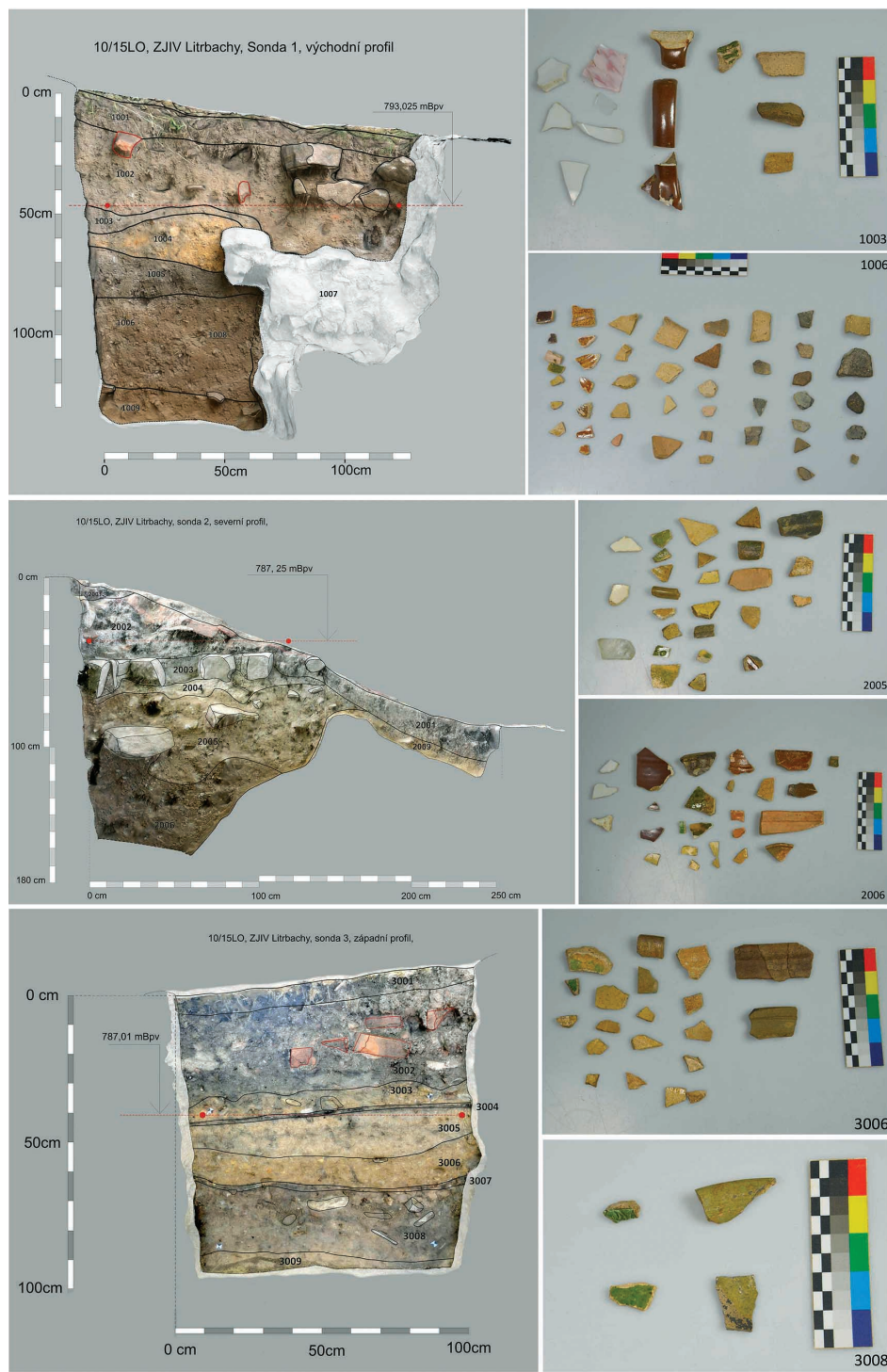
Přestože všechny zachycené vrstvy obsahovaly jistou příměs typické novověké keramiky, můžeme v jejím hloubkovém rozložení pozorovat výrazné rozdíly v počtu zastoupení. Zánikové vrstvy 1001, 1002 a 1003 byly bohaté na subrecentní materiál včetně malovaného porcelánu, tabulkového i lahvého čirého nebo barevného skla. Obsahově nejzajímavější byla vrstva 1006. Ta se sice svou hnědožlutou bar-

vou a písčitojílovitým charakterem blížila ke sterilnímu podloží, přesto zde dominovali zastupci keramiky pozdně středověké a raně novověké tradice. Raně novověkou keramikou zde dominantně reprezentovaly skupiny vysoce oxidačně pálené keramiky s jednostrannou glazurou zelené, žluté případně hnědé barvy (O2) a oxidačně pálená keramika s jednostrannou nebo dvoustrannou transparentní glazurou (O3). K tradici středověké produkce zde bylo možné přiřadit dvacet fragmentů vysokého, ale redukčního výpalu z jemně plaveného materiálu, zařaditelnou do 14. – 15. století (R2). Spolu s nimi to byla rovněž skupina čtrnácti kusů keramiky charakteristické hrubozrnným materiálem s výraznou příměsí slídy (R3), které je nutné řadit do staršího období 13. – 1. pol. 14. století. Sondou byla odhalena část základového smíšeného zdiva 1007 v základovém výkopu 1008. Zdivo stratigraficky předcházelo pouze nejmladší zánikovou vrstvu 1002 a patřilo tedy k objektům stojícím ještě v poslední fázi existence města.

Zajímavý objekt, který byl odhalen jen částečně, zachytila sonda 2/14. Byla umístěna na hranu recentního příkopu, mimo plochu předpokládané zástavby. Vyskytovala se zde mohutná dlažba z lomových kamenů o prů-

Obr. 12. Katastr Čistá u Rovné (okres Sokolov). Srovnávací fotografie: a) stav severní části náměstí v roce 2014, pohled k východu, b) stejné místo, pohled k západu v roce 1925, zdroj: BayHStA, SdA Bildersammlung 4371, c) pohled k centru obce od jihozápadu, rok 2014, d) stejný směr pohledu z roku 1940, zdroj: BayHStA, SdA Bildersammlung 5927. (Foto současného stavu: Filip Prekop)

měrných rozměrech 30 × 20 × 20 cm. Ta byla také překryta destrukčními vrstvami 2001 a 2002 z 50. let 20. století. Pod uvedenou dlažbou byl zachycen rozměrný výkop přesahující hloubku 180 cm. Byl prostým způsobem vyhlouben do podloží s prudce klesajícími stěnami. Žádné zvláštní úpravy či stopy po pažení nebo jiných konstrukcích stěn nebyly patrné. Zhloubenina byla vyplněna dvojicí vrstev 2005 a 2006, jež se ale výrazně nelišily v charakteru movitých nálezů. V obou případech byly hojně zastoupeny pestré keramické druhy novověkého i zcela recentního stáří včetně porcelánu, čirého válcovaného skla, kameniny s typickou netransparentní hnědou glazurou apod. Ve vrstvě 2006 je znatelný nárůst četnosti novověké keramiky s jednostrannou zelenou, hnědou či žlutou glazurou (G4). V obou vrstvách bylo zachyceno několik střepů.

Obr. 13. Podstatná zjištění z výzkumu 2015, profily a movité nálezy ze sond 1, 2 a 3. Byla zachycena výrazná příměs keramiky vrcholně a pozdně středověké tradice v mladších horizontech. Ve vrstvě 3006 zachycen také fragment kachle, pravděpodobně ze 14. století (největší fragment, vpravo nahoře). Podrobněji v textu. (Autor: Filip Prekop, 2015)

prezenci nebo absenci reprezentantů jednotlivých keramických skupin. Počet získaných fragmentů je značně zkreslen mnoha faktory, kterým se při zjišťovacím výzkumu nelze zcela vyhnout. Přesto byla četnost sledována pro znázornění frekvence výskytu jednotlivých skupin v dané stratigrafické jednotce. Pojem keramická skupina nelze zcela ztotožnit s definicí keramických „tříd“,²⁸ ale pro potřeby tohoto článku je nutné na ně nahlížet v poněkud obecnější rovině. Detailní členění by způsobilo přílišnou „řidkost“ souboru, aniž by umožnilo získání nového poznání. Skupiny odpovídají spíše obecně známým kategoriím keramiky typické pro jasně definovaná historická období: vrcholný středověk 1 (roky 1200–1300), vrcholný středověk 2 (1300–1500), novověk 1 (1500–1650), novověk 2 (1650–současnost).²⁹

Definované keramické skupiny a jejich zastoupení v jednotlivých stratigrafických jednotkách předkládá tabulka č. 2. Jak bylo řečeno výše, nejstarší vrstvy nasedající na sterilní podloží obsahovaly středověký materiál promíšený s novověkým. Náznorným příkladem byla sonda 1. Již od vrstvy 1002 se setkáváme s fragmenty rezné keramiky redukčního výpalu a jemného (R2) i hrubého (R3) materiálu s markantní příměsí slídy. V nejspodnější vrstvě 1006 byl jejich počet nejvyšší. Přesto spolu s nimi nacházíme ve všech případech typickou novověkou keramiku – jemně plavenou, oxidačně pálenou s jednostrannou zelenookrovou glazurou (O2) i jednostrannou transparentní glazurou (O3).

Obdobným případem je i vrstva 3006 v sondě 3, kdy několik keramických fragmentů pozdně středověké tradice – jemně plaveného materiálu vysokého redukčního výpalu (R2) – se opět nacházelo s novověkou keramikou (O3) a dokonce v nejhlubší vrstvě 3008 byly opět zachyceny pouze fragmenty rezné oxidační keramiky (O1) a novověké keramiky (O3).

■ Poznámky

28 VÁŘKA, Pavel. Proměny keramické produkce vrcholného a pozdního středověku v Čechách. *Archeologické rozhledy*. 1998, roč. 50, s. 123–137. ISSN 0323-1267.

29 BEČVÁŘ, Ladislav; CEJPOVÁ, Miroslava; ERNEÉ, Michal et al. *Státní archeologický seznam verze 2.0: uživatelská příručka*. Praha: Národní památkový ústav v Praze, 2003. S. 76. ISBN 80-86234-37-1.

Sonda 3/15 byla zajímavá vzhledem k nemoovitým objektům. Svým umístěním směřovala do interiéru zaniklé budovy čp. 109 při jižní straně silnice 210. Pod nejmladšími destruktivními vrstvami 3001 až 3003 se nacházela tenká vrstva zetlelého dřeva jednoznačně jako pozůstatek podlahy. Hluběji uložené, navzájem podobné žlutohnědé písčitohlinité vrstvy 3005 a 3006 obsahovaly již starší materiály. Nacházeli jsme zde oxidační reznou keramiku i několik fragmentů redukčního výpalu pozdně středověké tradice. Vrstva 3006 obsahovala 3 slepitelné okraje

rezného komorového kachle, samostatně zařaditelného do 14. století. Několik fragmentů pozdní středověké tradice se našlo i ve vrstvě 3008. Bohužel, opět ve všech vrstvách byly zachyceny společně s výrazným zastoupením novověké jednostranně glazované keramiky.

Charakteristika keramického souboru

V každé identifikované stratigrafické jednotce bylo vyhodnocováno zastoupení 13 keramických skupin a jejich vzájemný poměr. Za relevantní lze tak považovat hlavně doloženou

14

Vývoj města

Na základě realizovaného výzkumu lze konstatovat, že archeologická zjištění jsou v souladu s většinou informací z historických pramenů. V ploše náměstí nebyly nalezeny žádné doklady starší než ze 16. století. Ty naopak byly zachyceny v západní části intravilánu, který tak můžeme považovat za starší. Keramické fragmenty vrcholné a pozdně středověké tradice lze samostatně datovat do 13. až první poloviny 14. století, bohužel se vždy nacházely ve stejné vrstvě s mladšími fragmenty raně novověkého stáří (vrstva 1006) nebo i mladšími z období 17. – 18. století (vrstvy 3006, 3008). Můžeme tak konstatovat, že výzkum doložil lidskou přítomnost předcházející o 50 až 100 let první písemné zmínky o městě. Fragmenty komorového kachle rovněž naznačují existenci staveb v tomto období. Promíchání stratigraficky nejstarších vrstev mladším materiálem může napovídát značnou stavební aktivitu v době rozma-

chu těžby v první polovině 16. století, kdy nemuselo docházet pouze k rozšiřování intravilánu, ale rovněž ke značné proměně existující zástavby včetně nového řešení veřejných prostor. Ty byly přetvářeny i v mladších obdobích, jak zachytila sonda 2/15. Markantní je rovněž redukce zástavby mezi lety 1842 a 1948 při porovnání mapových podkladů. Kromě požáru města z 2. září 1895, který zastihl 30 domů, je tato redukce jasným odrazem dlouhodobého odlivu obyvatel.

Závěr

Celkově lze konstatovat, že představenou prací bylo doloženo, že ani cílená plošná likvidace sídla není absolutní a plochy historických sídel zaniklých v souvislosti s nuceným vystěhováním obyvatelstva je nutné považovat za místa s hojným výskytem movitých i nemovitých archeologických nálezů.

V případě města Lauterbach/Čistá se jedná o zajímavého reprezentanta s urbanistickými

Obr. 14. Situace při terénním výzkumu v roce 2015. Sondy 2 a 3 v průběhu exkavace (vlevo nahoře), sonda 1 při dosažení podloží (vpravo nahoře), dlažba veřejného prostranství v sondě 2 (vlevo uprostřed), sonda 3 v interiéru zaniklé budovy s několika fázemi, sonda 4 po dokončení (vpravo dole). (Foto: Filip Prekop, 2014)

prvky typickými pro starší řadovou ulicovou ves společně s prvky typickými pro raně novověká hornická města, známá například z blízkého Krušnohoří.

Jistým překvapením může být stále platná absence dokladů pohřbívání v blízkosti předpokládaného renesančního kostelíku. Je možné, že je tomu tak z důvodu omezeného rozsahu exkavace. Nelze rovněž vyloučit, že pohřbívání zde nemuselo být vůbec prováděno. Stavba „moderního náměstí“ zde nemusela obsahovat záměr stavby hřbitova, ale mohla již počítat s vlastním hřbitovem na jihovýchodním okraji

specifikace skupiny		sklo lahve, čiré, barevné	sklo tabulkové, čiré	porcelán	porcelán malovaný + bělina	dvoustr. glazura hnědá kamenina	polokamenina, vně tmavěhněd. glazura	dvoustr. glazura hnědá, žlutá, zelená	jednostr. glazura žlutá, zelenohnědá, kropenatá	jedno nebo dvoustr. transparentní glazura vysoký oxid. výpal	vysoký výpal, oxidační výpal, rezná	redukční + glazura, vysoký výpal	redukční, rezná, vysoký výpal, jemný materiál	redukční, rezná, sítinatá, hrubý materiál
strat. jedn.	datace:	nov. 2	nov. 2	nov. 2	nov. 2	nov. 2	nov. 1	nov. 1	nov. 1	nov. 1	nov. 1	v. s. 2	v. s. 2	v. s. 1
	kód:	S1	S2	P1	P2	K1	K2	O1	O2	O3	Z1	R1	R2	R3
sběr		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
5002		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	0
4004		1	0	1	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4003		0	0	4	0	0	0	0	6	1	0	0	0	0
4002		2	0	2	0	0	0	1	2	2	3	0	0	0
3010		2	0	0	0	0	0	1	13	10	0	0	0	0
3008		0	0	0	0	2	0	0	2	15	0	6	0	0
3007		0	0	0	0	0	1	0	5	2	0	0	0	0
3006		0	0	0	0	0	0	0	5	6	3	3	4	0
3005		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0
3003		0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
2006		2	2	6	0	8	1	3	44	15	7	3	0	0
2005		0	1	7	1	1	0	2	24	7	10	0	1	0
1006		5	0	0	0	0	2	3	33	14	25	0	20	14
1005		2	3	2	5	0	3	0	21	2	2	0	2	0
1004		0	0	1	0	0	0	0	6	1	0	0	2	0
1003		3	3	5	2	5	0	0	5	1	4	1	1	0
1002		3	5	0	0	3	1	0	3	3	5	0	0	2
1001		2	0	4	0	2	0	0	6	0	1	0	0	0

města, jak tomu napovídá vyobrazení z 1. vojenského mapování, které bylo paradoxně vytvořeno před josefskými reformami; jako příklady analogie obdobných hornických měst – můžeme uvést situace při kostele sv. Jáchyma v Jáchymově nebo kostele sv. Vavřince v Horní Blatné.³⁰

Dalším cenným zjištěním je rozsah dochovaných reliktů zástavby, specifické vodní hospodářství, členění ulic a dochované suterény budov, které přečkaly úmyslnou devastaci města. Paradoxně nejlépe byly dochovány kulturní dřeviny, např. jasanová a kaštanová alej, včetně dalších solitérů, které byly devastace ušetřeny.

Dozvěděli jsme se, že míra dochování kulturních reliktů je vysoká a pestrá. Hojný počet kulturních dřevin, suterénů budov stejně jako pozitivní doklad reliktů kostela dává šanci vzniku vhodné studie prezentace města veřejnosti, která by jistě byla zajímavým prostředníkem při vyrovnání s nejmladšími a stále ještě dosti tabuizovanými událostmi poloviny 20. století a stejně tak prostorem k poznávání proměn osídlování exponovaných horských partií od středověku po 20. století.

Návrh památkové ochrany

Domnívám se, že představená práce jasně dokládá oprávněnost snah o redefinování rozsahu a povahy památkové ochrany představeného sídelního areálu. Motivem jistě není jen představená bohatost a pestrost hmotných kulturních dokladů osídlení prokazatelně sahajících do středověku, ale rovněž trávající ohrože-

ní v podobě svévolného nakládání různých majitelů či samosprávy. Ukazuje se, že výrazné degradující zásahy pokračovaly i po jednorázové planýrce při likvidaci vojenského prostoru, ať už hloubením silážních jam nebo silničařských příkopů, ignorující historická řešení napříč výraznými reliktů zástavby.

Optimální formu památkové ochrany spatřujeme v krajinné památkové zóně obsahující všechny jasné definovatelné prvky hornických i sídelních aktivit v extravilánu zaniklého města. Hlavními pilíři by měly být NKP důl Jeroným a reliktů intravilánu hornického města Lauterbach/Čistá. Dalšími doplňkovými prvky hodnými ochrany jsou jistě unikátní reliktů rýžovacích rybníků na Cínovém potoce, Komářím potoce nebo ústí zaniklých štol sv. Barbory a sv. Prokopa.

Za důležitý předstupeň vzniku krajinné památkové zóny považujeme prohlášení samotného intravilánu města Lauterbach za kulturní památku. Návrh prohlášení byl již doporučen rozhodnutím regionální komise pro prohlašování věcí za kulturní památky ze dne 11. prosince 2014. Stanovení památkové ochrany by rovněž značně přispělo k ochraně před nelegálními aktivitami a umožnilo by zapojení památkového ústavu do budoucích schvalovacích procesů legálních aktivit samosprávy či podnikatelského sektoru. Památková ochrana by také přispěla k popularizaci místa a rozvoji turistického ruchu oblasti.

Poděkování

Vyhodnocení reliktů zaniklého hornického města Lauterbach/Čistá je výsledkem kolek-

Tab. 2. Rozbor movitých nálezů dle jednotlivých stratigrafických jednotek. (Zpracoval: Filip Prekop, 2015)

tivní práce mnoha zainteresovaných badatelů. Povrchový průzkum intravilánu byl prováděn za aktivního přispění Ing. Rudolfa Tomička a kolegy Mgr. Petra Oškery. Exkavace v roce 2014 byla realizována ve spolupráci se spol. ZIP, o. p. s., jmenovitě bych chtěl poděkovat Čestmíru Procházkovi a Mgr. Lukáši Funkovi, Ph.D. Za dendrologický průzkum děkuji Ing. Kateřině Gazdové, stejně tak PhDr. Zuzaně Sklenářové-Bláhové, Ph.D., Bc. Vojtěchu Peksovi a Bc. Anně Augustinové za zprostředkování a organizaci studentů Ústavu pro archeologii Univerzity Karlovy v Praze během prací v roce 2015. Rovněž si vážím podpory ředitele Muzea Sokolov, Ing. Michaela Runda, který poskytl technické zázemí všem spoluřešitelům uvedeného projektu.

Článek vznikl v rámci výzkumného cíle Archeologie, financovaného z institucionální podpory Ministerstva kultury dlouhodobého koncepčního rozvoje (DKRVO) výzkumné organizace NPÚ.

■ Poznámky

³⁰ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl 2. H–Kole*. Praha : Libri, 1997. *ISBN 80-85983-12-1*. S. 146–148.